

Plechtige opening academiejaar 2014-2015

Durven denken over onderzoek

Professor Veronique Van Speybroeck, ZAP-lid – onderzoeker aan de Universiteit Gent

Geachte Mevrouw rector,
Geachte Mevrouw minister,
Geachte dames en heren, collega's en studenten,

Het is mij een eer en genoegen u vandaag toe te spreken in deze plechtstatige aula over een thema dat mij bijzonder nauw aan het hart ligt: “wetenschappelijk onderzoek”. Ik heb door de jaren heen geleerd dat onderzoek vele gezichten kent en vandaag durf ik luidop te denken samen met u.

De universiteit is een ideale voedingsbodem voor creatieve geesten. Ons credo “Durf denken” geeft onmiddellijk een kwinkslag naar een aantal eigenschappen die zo karakteristiek zijn voor een onderzoeker, zoals nieuwsgierigheid, kritische zin en bovenal het denken op zich. Het zijn stuk voor stuk kenmerken die we zoveel mogelijk moeten aanmoedigen en stimuleren. Via onderwijs - een andere kerntaak van onze universiteit - gebeurt dit reeds heel vroeg. Binnen de universitaire context zijn onderwijs en onderzoek onlosmakelijk met elkaar verbonden. Wordt er niet het meest bevlogen gedoceerd over thema's die de professoren zelf heel sterk intrigeren? En worden onze studenten niet bijzonder geboeid door actuele thema's waarbij wetenschap en innovatie bijdragen tot de vooruitgang? Vele studenten worden dermate gepassioneerd dat ze zelf actief wensen deel te nemen aan dit creatief denkproces door na het afstuderen een doctoraat aan te vatten.

Dit vertaalt zich in een sterke stijging van het aantal doctoraten in Vlaanderen, een thema waarover afgelopen maanden geregeld werd gereflecteerd op diverse fora. Inderdaad, de cijfers leren ons dat het aantal afgelegde doctoraten in Vlaanderen ongeveer verdubbeld is in de afgelopen 10 jaar. Anderzijds leren OESO-statistieken ons dat Vlaanderen procentueel zeker niet de top aanvoert in het aantal afgelegde doctoraten, maar wereldwijd eerder tot de middelmoet behoort. Sommigen zijn bijzonder kritisch over het hoog aantal doctoraten, omdat er onvoldoende carrièreperspectieven kunnen geboden worden binnen een academische context. Hierover moeten we heel eerlijk zijn naar onze jonge onderzoekers : het behalen van een doctoraat is geen eenzijdig toegangsticket tot het professoraat. Het doctoraat is echter zoveel meer dan zich enkel te bekwamen in een specifiek thema want het biedt een unieke kans voor getalenteerde jongeren om zich ten volle te ontplooiën binnen de academische vrijheid en een sterk internationale context. Tijdens dit traject verwerven zij een gans scala van extra vaardigheden, die bijzonder waardevol zijn voor het uitbouwen van een verdere carrière zowel binnen als buiten de universiteit.

Ik blijf nog steeds ongelooflijk versteld van de evolutie die pas afgestudeerden doorlopen tijdens een doctoraatstraject. Het is een groot voorrecht voor het academisch korps om bij te dragen tot de ontwikkeling van talenten. Persoonlijk vind ik het nog altijd een van de mooiste aspecten van mijn academische opdracht.

Het staat buiten kijf dat onze maatschappij meer dan ooit nood heeft aan dergelijke menselijk kapitaal om toekomstige mondiale uitdagingen, waarmee we geconfronteerd worden, op een wetenschappelijk onderbouwde manier aan te pakken. Een recente ECOOM studie afgenomen bij jonge doctoraatsonderzoekers, toont echter duidelijk aan dat doctorandi zich vrij onzeker voelen

over hun doorstroomkansen buiten een academische omgeving. Onze onderzoekers zijn zich nog onvoldoende bewust van hoe hun verworven competenties kunnen gevaloriseerd worden in de maatschappij. Een sterke band tussen de universiteit en maatschappelijke en economische actoren is daarom van essentieel belang om de doorstroming te faciliteren. Afgelopen jaren hebben de universiteiten reeds sterk ingezet op brede vorming via doctoraatsopleiding, maar we moeten verder reflecteren hoe we onderzoekers optimaal kunnen begeleiden bij hun carrièrepad na het doctoraat. In verschillende persoonlijke gesprekken met actoren uit de industrie, ervaar ik alvast dat het doctoraat meer en meer naar waarde wordt geschat voor de uitbouw van een loopbaan in het bedrijfsleven. Het deed me veel plezier dat het postdoctoraal kader zich ook gegroepeerd heeft het afgelopen jaar, om te reflecteren over een aantal belangrijke thema's in dit verband. Het zijn stuk voor stuk belangrijke initiatieven om de onderzoeker een sleutelrol te laten spelen in de maatschappij.

Zoveel talent vraagt om creatie van kansen. Het is niet altijd evident om de nodige onderzoeksfinanciering binnen te halen. Dit klinkt vermoedelijk als een cliché, maar we moeten het toch niet onder stoelen of banken steken dat het verwerven van onderzoeksfinanciering bijzonder competitief is geworden. Het aantal aanvragen in de verschillende financieringskanalen voor basisonderzoek is extensief gestegen, met als gevolg dat de slaagkansen soms heel erg laag liggen. Voor FWO-projecten was dit het voorbije jaar 15% en voor BOF-doctoraatsbeurzen aan onze eigen instelling 19%. Ik ben zelf reeds verschillende jaren lid van een FWO-expertenpanel en ik moet bekennen dat ik na een commissievergadering dikwijls met een wrang gevoel huiswaarts ga omdat we terug zoveel goede projecten niet hebben kunnen honoreren. Ook voor gepersonaliseerde aanvragen voor doctorandi en postdocs geldt hetzelfde. Bijzonder goede kandidaten vallen ondanks hun schitterende studieresultaten en persoonlijke merites uit de boot. Ik weet wel dat competitie inherent is aan onze maatschappij, maar ik vind toch dat we waakzaam moeten zijn om geen waardevol talent verloren te laten gaan. En welke druk zet dit systeem met extreem lage slaagkansen niet op het academisch korps? En dan vergeet ik nog het ganse leger mensen die met de grootste inspanningen deze projecten naar best vermogen evalueert. Enige ademruimte in deze belangrijke financieringskanalen voor fundamenteel wetenschappelijk onderzoek zou echt wel gesmaakt worden en zou bovenal tijd geven aan onderzoekers om niet systematisch terug te moeten appliceren en effectief zich volop te concentreren op hun onderzoek.

Ik was wel verheugd bij het lezen van het Vlaams regeerakkoord dat voorzien wordt om het totaal budget voor onderzoek en ontwikkeling te laten toenemen. Wij beseffen maar al te goed dat dergelijke inspanningen in tijden van besparingen verre van evident zijn. Ik hoop dat men bij het vastleggen van deze middelen een goede balans zal vinden tussen fundamenteel wetenschappelijk onderzoek en onmiddellijk valoriseerbaar onderzoek. Innovatie en kennis is geen zaak van korte termijn.

Men moet durven investeren in de toekomst, durven kiezen voor onderzoek en durven investeren in kennis, de grondstof van onze economie. Ons dagelijks functioneren is gestoeld op ontwikkelingen die resulteren uit fundamenteel onderzoek. Ik kan een waslijst van voorbeelden noemen maar laat het mij houden bij één nl. de kwantumfysica, het wetenschappelijk fundament bij uitstek van onze hoogtechnologische samenleving. Zonder kwantumtheorie geen nanotechnologie, geen lasers, geen medische beeldvorming, geen computerchips, ...

Als laatste thema wil ik graag stilstaan bij de sterk veranderde onderzoeksomgevingen en onderzoeksthema's. Onderzoek is al lang geen zaak meer van een beperkte groep van mensen maar samenwerkingen over de grenzen heen van vakgebieden, faculteiten, departementen, universiteiten zijn onontbeerlijk om excellentie na te streven. Het brengt me bij een aantal modewoorden: Interdisciplinair – multidisciplinair. Definities van deze termen kunnen wel eens verschillen maar in alle geval worden allianties aangegaan over de grenzen van de vakgebieden heen, met grote inhoudelijke meerwaarde. Over het muurtje kijken van je eigen vakgebied dwingt tevens respect af voor verschillende onderzoeksculturen. Ik hoop alleen dat in de toekomst nog meer zal ingezet worden op het wegwerken van structurele struikelblokken tussen verschillende disciplines, departementen, universiteiten, zodat er grote slagkrachtige onderzoekscentra kunnen worden gevormd die internationaal kunnen schitteren. Dergelijke samenwerkingen over de grenzen heen, doet me denken aan de reeds lang bestaande Interuniversitaire Attractiepolen (IAPs), waarbij

universiteiten van het ganse land met elkaar samenwerken. De IAPs zijn bijzonder succesvol en ik kan de meerwaarde vanuit mijn persoonlijke ervaringen alleen maar ten sterkste onderschrijven. Maar ik weet ook dat goed functionerende programma's die al lang bestaan, wel eens in vraag gesteld worden. Mensen hebben dikwijls een drang naar vernieuwing, daar waar het eigenlijk niet nodig is. De IAP netwerken moeten we koesteren in hun huidige vorm aangezien ze inzetten op samenwerking en niet op versnippering en dus zeer vooruitstrevend zijn.

Ik zou nog over een aantal thema's kunnen doorgaan. Maar laat mij eindigen met onze onderzoekers zelf te prijzen. Het zijn stuk voor stuk gepassioneerde mensen, die leven voor hun onderzoek, vaak internationaal worden gelauwerd en prijzen ontvangen. We mogen hierop terecht fier zijn, maar het geeft ons ook een verantwoordelijkheid om een vruchtbare zaaibodem te creëren om het onderzoek te laten bloeien. Onderzoek is een hefboom voor de kenniseconomie van morgen.

Beste dames en heren, ik wil u oprecht danken voor uw aandacht en ik hoop dat sommige elementen die mij bezig houden ook u aanzetten tot denken en reflectie.